

De moeder der verkiezingen: ook in franstalig België?

| Serge Govaert

We vroegen CRISP-medewerker Serge Govaert een politieke stand van zaken op te maken in franstalig België, Bussel en Wallonië. Hij heeft het over een Brusselse “frietketel” en een “murw geslagen Wallonië”...

De Brusselse verkiezingsketel

Een overzicht van de toestand in franstalig België kan niet zonder een aparte behandeling van het Brussels Gewest. Uiteraard is de positie van de verschillende politieke stromingen niet dezelfde aan deze en gene kant van de taalgrens; maar deze tweedeling slaat enigszins de bal mis als het om Brussel gaat. Ten eerste is de Nederlandstalige bevolking er een minderheid (naast andere minderheden, wel te verstaan; maar in een stad die hoe dan ook het Frans als *lingua franca*, als gewone omgangstaal heeft); ten tweede zijn (waren?) de machtsverhoudingen tussen de Franstalige partijen er anders dan in Wallonië. Tot spijt van degenen die de driedeling van het land blijven loochenen bestaat er hier een duidelijke Brusselse specificiteit.

1. De slachtoffers van de staatsvorming

De Brusselse regering is de enige waar de liberalen in dit land tussen 1995 en 1999 aan deelnamen, dank zij de bondgenootschap tussen PRL en FDF (de zogenaamde “federatie”).

In Brussel hebben de Parti Réformateur Libéral, en haar voorganger de PLP (Parti de la Liberté et du Progrès), in de loop der jaren electorale *ups* en *downs* gekend. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog schommelden hun resultaten rond 20 pro-

cent; een doorbraak kwam in 1965, met 33,4 procent van de stemmen. Voor de oorlog en tot 1961 waren de socialisten de sterkste partij in de Brusselse kieskantons; met de groei van een Franstalige of verfranse middenklasse begon hun aanhang te slinken, ook al omdat de secundaire sector er aan belang inboette. Tot nu toe is die dalende trend niet gestopt, zodat de PSB en later de PS vandaag nauwelijks meer dan 15 procent van het Brusselse kiespubliek vertegenwoordigen.

De liberalen (toen de PLP) kenden in Brussel echter een ware afgang in de jaren zeventig. Dit was te wijten aan de opkomst van het FDF. De sociale samenstelling van de Brusselse bevolking bleef nagenoeg dezelfde in deze jaren; vermoedelijk gingen de stemmen die de PLP moest prijsgeven dan ook naar het in 1965 ontstane FDF. Dit wordt door hiernavolgend tabel bevestigd: (volgende bladzijde)

Na 1981 begint de heropstanding van de liberalen; maar dit is, opnieuw, het resultaat van de verzwakking van het FDF na de eerste regeringsdeelname van deze partij in 1978.

De op het eerste gezicht merkwaardige federatie tussen PRL en FDF met het oog op de verkiezingen van 1995 is niet alleen van strategische, maar ook van programmatische aard. De Franstalige middenklasse ervoer het hele proces van de staatsvorming, dat in de jaren zestig van start ging, als een dreiging. Terwijl de enen zich als de

Tabel:
Percentage van de stemmen behaald in de
Brusselse kantons – Kamerverkiezingen

Verkiezingsjaar	Liberalen (PLP, later PL en PRL)	FDF	Totaal
1965	33,4	10	43,4
1968	26,3	18,6	44,9
1971	13,5	34,5	48
1974	5,9	39,6	45,5
1977	11,8	34,9	46,7
1978	10,2	35,4	45,6
1981	21,5	22,6	44,1
1985	26,0	10,9	36,9
1987	25,3	10,8	36,1
1991	21,7	11,9	33,6
1995	34,7 (kartel)		34,7

verdedigers opwierpen van het unitaire staatsbestel vormden de anderen een front tegen de Vlaamse eisen. Beide stellingen zijn perfect met elkaar te verzoenen; trouwens, het FDF en een deel van de (toenmalige) Brusselse liberale partij (PL) vormden reeds een kartel met het oog op de eerste verkiezingen van de Brusselse agglomeratieraad in 1971 (het zogenaamde "Rassemblement bruxellois"). Oorspronkelijk was het FDF overigens niet eens een federalistische partij; zij nam deze eis pas in de vroege jaren zeventig in haar programma op. Kortom: de federatie PRL-FDF is niets anders dan een hereniging van de (vermeende) slachtoffers van 's lands federalisering. Wel zijn nu ook de meeste liberalen gewonnen voor een versterkt franstalig front (de zgn. "nation francophone" waar wijlen Jean Gol op hamerde) terwijl sommige FDF'ers (maar lang niet allen) eerder de nadruk leggen op de specifieke belangen van het Brussels gewest.

Hoe dan ook, de Brusselse bevolking heeft intussen, vooral in de gemeenten van de eerste kroon (waar vroeger de socialisten de plak zwaaiden) een vrij diepe wijziging ondergaan. Het aantal inwoners van Brussel, dat tot 1993 ongeveer bleef dalen, is opnieuw aan het groeien en – vooral – het aantal *Belgische* inwoners neemt toe. Dit heeft niets te maken met een terugkeer van de middenklasse naar de stad, maar eerder met het feit dat steeds meer vreemdelingen de Belgische nationaliteit bezitten. Met de Franstalige middenklasse identificeren zij zich slechts in zeer kleine

mate; dat zij Frans spreken als gewone omgangstaal is onloochenbaar, dat zij hun kinderen meestal naar Franstalige scholen sturen eveneens – daarom zijn ze nog niet gewonnen voor het programma, of de stellingen, van de liberalen of van het FDF. In 1995 zijn een aantal Brusselaars van buitenlandse oorsprong als volksvertegenwoordigers verkozen in het Brussels parlement (de Brusselse Hoofdstedelijke Raad): allen stonden zij ofwel op de lijsten van de PS, ofwel op die van Ecolo. De overgang van één van die verkozenen (Mostafa Ouezekhti, Ecolo) naar de PRL-FDF fractie is de spreekwoordelijke zwaluw die de lente niet uitmaakt. Vraag is dan ook of deze veranderde samenstelling van de Brusselse bevolking op termijn de liberale (en FDF) overheersing in Brussel niet zal aantasten. De ontwikkeling van de gecumuleerde resultaten van beide partijen sinds 1985 (zie hierboven) wijst in deze richting.

2. Ter linkerzijde

Er kan niet worden ontkend dat de PS, ondanks het gewicht van sommige baroniën (vooral in Sint-Gillis, Molenbeek en Anderlecht: maar ook in deze gemeenten zal vroeg of laat een *agglomero*

De PS probeert zich tot een gewijzigd kiespubliek te richten

mento moeten plaatsvinden. De socialisten kunnen moeilijk blijven teren op een verouderd klantenbestand. De PS probeert zich tot een gewijzigd kiespubliek te richten: een vrouw (de tweetalige Magda De Galan) leidt de lijst, er prijken alweer een vrij groot aantal namen van genaturaliseerde Belgen op de verkiesbare plaatsen.

In het Brusselse wonen verhoudingsgewijs veel oudere mensen; hierdoor kan de lokroep van uiterst rechts – ook van het Vlaams Blok, dat consequent campagne voert in de twee talen – enig succes boeken. Tegelijkertijd echter groeit het aantal jongere Brusselaars, meestal van buitenlandse oorsprong: op 1 januari 1998 waren er nog (ondanks de naturalisaties) 279.810 buitenlanders in Brussel op een totaal van 953.175 inwoners, d.i. 29,3 procent; in de leeftijdsgroep 0-19 jaar loopt het percentage niet-Belgen echter op tot 34 procent. In twee gemeenten met een hoog aantal buitenlandse inwoners (Sint-Gillis en Sint-Joost) vormen de Belgen onder de 65 jaar zelfs een minderheid.

Anderzijds laat de electorale kaart in Brussel een echte, geografisch leesbare tweedeling van het Gewest zien: in bepaalde gemeenten (die niet toevallig de rijkere zijn) stemt men eerder rechts, in andere links. Dit heeft dus niet alleen te maken

met traditie of overlevering; nu nog zien de inwoners van armere gemeenten hun belangen het liefst door socialisten verdedigd.

Ecolo – die in globo een eerder links profiel heeft – zit in Brussel in de lift. Dit heeft te maken met de jarenlange aanwezigheid van de PS in de Brusselse (en federale) regeringen, met de (trouwens niet onterechte) indruk dat in de huidige PS-PRL/FDF coalitie op Brussels vlak vooral de liberalen de lakens uitdelen én met het verkreukelde imago van de PS, vooral onder de jongeren. Of dit alles een linkse alliantie op gewestelijk vlak kan opleveren is zeer de vraag. Blijkbaar wil de federale leiding van de PS nu met de liberalen scheep gaan, of tenminste de PSC zodanig afzwakken dat de socialisten de spil van de toekomstige coalities vormen. Bij het socialistisch voetvolk is dit niet altijd in goede aarde gevallen, zodat de PS-leiders deze paarse coalitie niet langer uitdrukkelijk op de voorgrond plaatsen. Maar zal het voorspelbare succes van Ecolo de even voorspelbare verliezen van de PS compenseren? Bovendien zullen een aantal Franstaligen geneigd zijn, ten einde het Vlaams Blok te counteren, om voor de lijst SP-Agalev (de “kleine oljfbom”) te stemmen: een meenemertje voor deze linkse lijst, een verliespost voor PS en (vooral) Ecolo. Deze heel bijzondere pendelbeweging speelt bij de Franstaligen in het voordeel van rechts en bij de Vlamingen in het voordeel van links en omgekeerd ...

3. Wallonië: murw geslagen

Evenmin als Vlaanderen vormt Wallonië een harmonisch geheel. Tussen het verarmde industriebekken van Charleroi en de economische groeipool Waals-Brabant gaapt een kloof, ook uit electoraal oogpunt. En ook al blijft de situatie in Wallonië zorgwekkend, het percentage werklozen ligt er lager dan in Brussel (17,8 procent t.o.v. 18,9 procent).

Terwijl in Brussel de federatie PRL-FDF de socialisten al in 1995 overvleugelde (voor de Kamerverkiezingen was de verhouding 34,7 procent - 18,2 procent; voor de Gewestverkiezingen, dankzij het Picqué-effect, 35,0 procent - 21,4 procent) bleef in Wallonië de PS in dat jaar de sterkste partij. Met 33,7 procent van de stemmen (Kamer, Waalse kantons) zit zij wel ver van haar

hoogtepunt van 1987 (44,1 procent). Heeft dit te maken met de verpaupering van Wallonië, met de teloorgang van de traditionele Waalse industriesector, die onlangs nog cru in het daglicht is komen te staan ter gelegenheid van de moeilijkheden van Boël in La Louvière? Voor een deel, maar niet uitsluitend. Het Waalse verval dateert al van de vroege jaren zestig. Sinds 1965 schommelen de resultaten van de PS in Wallonië rond de 35 procent. De socialistische inplanting in Wallonië is er één waarvan de lokale dimensie van wezenlijk belang is. In de Waalse industriesteden zit de PS al jaren stevig aan het roer; zij heeft bovendien, met enig succes, de Waalse frustraties electoraal weten te verzilveren – in het bijzonder in de jaren tachtig. De Waalse autonomistische partijen zijn onbeduidend geworden.

Meer dan in Brussel is hier de

hamvraag: wat blijft er na 13 juni

over van de PSC?

Meer dan in Brussel is hier de hamvraag: wat blijft er na 13 juni over van de PSC? In

1995 kon deze partij nog één vijfde van de Waalse kiezers bekoren; vraag is of de crisis die zij momenteel doormaakt haar aanhang niet zodanig zal doen slinken dat zij haar voorwaarden niet langer kan opleggen bij de coalitievorming. Dit is waarschijnlijk ook wat de socialisten voor ogen hebben: omdat zij toch hoogstwaarschijnlijk de tweede partij worden in Wallonië na de verkiezingen (een donderslag bij heldere hemel! Stel je voor dat de CVP ook zo'n afstraffing te beurt zou vallen in Vlaanderen) willen zij hoe dan ook *incontournable* worden als de regeringen worden gemaakt. Dit kan alleen als de PSC helemaal afgezwakt is. Sommigen dromen van een “linkse” coalitie met Ecolo (en, desgevallend, de linker-vleugel van de PSC): de leiding van de PS zal allerminst opgezet zijn met deze constellatie die haar in een zeer hachelijke positie zou brengen, aangezien zij de rechterflank zou vormen van een rood-groene regeringsploeg. Intussen wordt door de *Mouvement Ouvrier Chrétien* gehamerd op de gevaren van een mogelijke paarse coalitie in Namen (en in de Franse Gemeenschap): de politieke overleving zelf van de christen-democratie staat op het spel.

In feite wordt door de Waalse partijen een stuk blufpoker gespeeld. Omdat zij zich sterk weet in Brussel dank zij de federatie met het FDF, kan de PRL de Waalse snaar ongestraft betokkelen; maar wat wanneer zij straks in de federale regering stapt? Hetzelfde geldt in zekere mate voor de PS,

die stemmenmaker Happart als aanvoerder van de Senaatslijst heeft geplaatst, goed wetende dat hij een ministerpost ambieert in de Waalse regering. Om de Brusselse socialistische aanhang te paaien werd dan maar oud-minister Philippe Moureaux als tweede kandidaat voor de Senaat naar voren geschoven, ondanks de (diepe) meningsverschillen tussen de Waalse regionalist Happart en Moureaux, een vurig pleitbezorger van de as Brussel-

Wallonië. Het "sociaal liberalisme" van Louis Michel verschilt inderdaad niet zozeer van het "liberaal socialisme" dat sommige PS-coryfeeën belijden; hij kan het zich permitteren, linkse kiezers aan te spreken aangezien aan zijn rechterflank geen enkele partij in staat is, misnoegde rechtse

kiezers een geloofwaardig onderdak te bieden. Maar wat, als het op daden aankomt? Zal de PRL echt werk maken van een belasting op het roerend en onroerend erfgoed, van een taks op de speculatie (de zgn. Tobin-taks)?

Politiek Wallonië is murw geslagen door een uitzichtloze en jarenlange economische en sociale crisis, door de broederstrijd binnen de PS, de verrijzing van het socialistische kiespubliek, en de steeds weerkerende boodschap vanuit Vlaanderen dat solidariteit haar grenzen heeft. Het verdiepen van de institutionele hervormingen is een punt dat zeker niet hoog op de Waalse politieke agenda staat, behalve misschien waar het om de groeiende kloof tussen Brussel en Wallonië gaat. Brussel, vroeger al de plaats waar het financiële kapitaal thuis was dat de Waalse industrie plat legde, is nu tevens een arm gewest geworden dat niet alleen door Vlaanderen, maar ook door Wallonië wordt geholpen. Hierdoor is het franstalig front brozer dan men zou denken. Tegelijkertijd echter zijn de Franstalige politici geen vragende partij bij een mogelijke institutionele overleggronde; de scheidingslijn loopt nu veel meer, bij hen, tussen

links en rechts dan tussen "lauwe" en radicale autonomisten.

In dit kader moet de opgang van de PRL-FDF in zijn juiste context worden geplaatst. De stemmen die de federatie in Wallonië zal winnen komen meestal van centrum-rechtse kiezers, alle gemeenplaatsen van Louis Michel over het sociaal liberalisme ten spijt. Met andere woorden: de winst gebeurt hier vooral ten koste van de PSC.

Het (waarschijnlijke) verlies van de PS, anderzijds, zal vermoedelijk ten goede komen van Ecolo: in tegenstelling tot Vlaanderen is uiterst rechts in Wallonië niet in staat, zich duurzaam in de volkse wijken in te planten. Anderzijds zal de groep niet-stemmers zeker groter zijn dan ooit.

Hoe dan ook, het politieke landschap zal in Wallonië en in Brussel zonder twijfel diepe wijzigingen ondergaan. Dit lijkt op het eerste gezicht paradoxaal, omdat de uittrekkende coalitie vooral in Vlaanderen zwak was. Anders dan de CVP of de SP echter stoelde de macht van de PS in Wallonië vooral op haar aanhang in de grootsteden en in de industriële assen die nu het zwaarst door de crisis worden getroffen. Deze macht is nu aan het afbrokkelen; enkel de zwakte van franstalig uiterst rechts beperkt de risico's. Dit mag niet tot een overdreven optimisme leiden. Democratie, hierin inbegrepen economische en sociale democratie, is een broze verworvenheid, ook in franstalig België.

| (26.02.1999)